

מערך שיעורים לכתה ב – ארץ זבת חלב ודבש – סמלי החג

המערך עוסק בהכרת סמלי החג ובעיקר שבעת המינים שנתברכה בהם ארץ ישראל, ומאכלי החלב האופייניים לחג. התלמידים יחשפו לצמחי שבעת המינים תכונותיהם וחשיבתם, מקורות מנהג אכילת מאכלי חלב בחג, והכרות עם תהליכי יצור של מוצרי חלב.

שיעור 1 – ארץ שבעת המינים – הכרות עם שבעת המינים

מטרות

- הכרת תכונות שבעת המינים.
- הכרת המאפיינים המשותפים והחשיבות של שבעת המינים לישראלי בעבר.

מהלך

- **פתיחה:** מהו הדבר הכי טעים הגדל בישראל לדעתכם/ן?
- **נשאל:** מי זוכר/ת מהם שבעת המינים? מי יודע מה ייחודם של שבעת המינים?
- **נספר:** היום נענה על השאלה הזו. בואו נתחיל! בפסוקים ז-ח בספר דברים ח מתוארת ארץ ישראל אליה יביא ה' את עם ישראל. נקרא:

כי יהוה אלוהיך, מביאך אל-ארץ טובה: ארץ, נחלי מים עיינות ותהומות, יוצאים בבקעה ובהר. ארץ חיטה ושעורה, וגפן ותאנה ורימון; ארץ-זית שמן, ודבש.

- **נשאל:** כיצד מתוארת הארץ? מה יש בה? מה נאמר עליה? (ארץ טובה, יש בה מים יש בה גידולי פרי שונים) מה מציינים שבעת המינים בפסוק? למה מזכירים אותם? (מה גדל בארץ, שפע, מגוון).
- **הכרות עם שבעת המינים:** כל תלמיד/ה או קבוצת תלמידים תקבל מין משבעת המינים ותחקור אודותיו (באמעות ה-close). לאחר ההכרות הקבוצה תכין חידון על המין עליו למדה, ותציגו במליאה.
- **נשאל:** מה משותף לשבעת המינים? למה נבחרו דווקא מינים אלו לייצג את ארץ ישראל? תשובות:
 - כל המינים גדלים בא"י באופן טבעי, הם צמחי המקום.
 - ניתן להשתמש בהם כל השנה ע"י עיבוד (יבוש, כבישה, הפקת יין- שמן- קמח).
 - שבעת המינים יחד נותנים לאדם את כל צרכיו מזון ומשקה: לחם, תאנים, ענבים ורימונים, מזון לבהמות: שעורה, תאורה וטיגון: שמן זית, צרכים טקסיים: יין, ושמן.

חיטה

- אני הראשונה בפסוק על שבעת המינים.
- אני צמח ממשפחת ה_____.
- אני מאד חשובה, מזרעי מכינים _____, ממנו אופים _____ שהוא המזון הבסיסי.
- הזרעים שלי מסודרים בתוך _____.
- לאיסוף של הפרי שלי קוראים _____, שזה גם אחד משמות חג השבועות, מכיוון שאני מבשילה קרוב לחג השבועות בתחילת עונת ה_____.
- אהרון אהרונסון גילה בארץ את _____, שהוא צמח בר ממנו פיתחו את הצמח המשמש לחקלאות.

לחם, דגנים, קיץ, שיבולת, קמח, אם החיטה, קציר

שעורה

- אני אחותה של ה_____ גם אני ממשפחת הדגנים.
- אני פחות מזינה אך קל יותר לגדל אותי. אני משמשת גם לאוכל ל_____.
- אני גדלה ב_____ ושמי ניתן לי בגלל שלשיבולת שלי _____ ארוכות.
- לאיסוף של הפרי שלי קוראים _____ ופעם עשו זאת בעזרת כלי עם סכין שנקרא מגל או _____.
- אני היבול הראשון המבשיל בעונת ה_____.
- מתחילים לקצור אותי מיד אחרי פסח וחוגגים זאת בחג שנקרא חג ה_____, וכך גם נקראת ספירת הימים מתחילת הקציר שלי עד קציר אחותי החיטה בשבועות.

קציר, שדה, חיטה, שערות, עומר, אביב, בהמות, חרמש

גפן

- אני שיח מטפס, למקום הגידול שלי קוראים _____.
- לפירות שלי קוראים _____ והם מסודרים ב_____.
- מהפרי שלי מייצרים _____ שמשמש לשתייה ולקידוש, עושים את זה במקום מיוחד שנקרא _____.
- אפשר לייבש את הפירות שלי ולעשות מהם _____ כך ניתן לשמור אותם זמן רב.
- לקטיפת של הפרי שלי קוראים _____ והוא קורה בעונת ה_____.

קיץ, יין, כרם, יקב, צימוקים, ענבים, בציר, אשכולות

תאנה

- אני עץ הגדל ליד הנחלים. יש לי עלים גדולים ששמשו את אדם וחווה כ_____ לאחר שאכלו מפרי עץ הדעת, וגילו שהם ערומים. לכן הביטוי _____ - _____ משמש לכיסוי לא מספיק לבושה או מעשה רע.
- לפריחה שלי קוראים _____, שהיא תפוחת בצורת כדור ממנה מתפתח הפרי המתוק.
- יש לי פרחי זכר ופרחי נקבה וההפריה שלהם נעשית בעזרת _____.
- יש לי _____ שיוצא כשקוטפים את הפרי, ולפעמים שורף.
- אפשר לייבש את הפרי שלי ואז קוראים לו _____ או _____.

עלה תאנה, פגה, דבלים, לבוש, גרוגרות, צרעה, חלב

רימון

- אני עץ נמוך, ובמקור אני מאזור _____, אבל אני נמצא בארץ כבר אלפי שנים.
- יש לי פרי עגול ועליו _____.
- הפרי שלי כל כך מרשים שבתנ"ך ובמקורות משתמשים בו לתיאור אנשים _____.
- יש לי הרבה גרעינים ולכן אני נחשב סמל לפריון. יש כאלה שטוענים שיש בכל פרי 613 _____ כמספר המצוות (תרי"ג) ולכן אני סמל ל _____ - _____.
- אני מבשיל בסוף הקיץ ובתחילת ה _____.
- אוכלים אותי ב _____ ומקשטים איתי את ה _____.

מעשים טובים, אירן, סוכה, כתר, יפים, גרעינים, ראש השנה, סתיו

זית

- אני עץ נמוך, והפרי שלי משמש למאכל ולהפקת _____.
- אני עץ חשוב כיוון שהשמן שלי משמש למאור ולטקסים, למשל להכתרה של _____.
- אני מבשיל בעונת ה _____ ולקטיף הפרי שלי קוראים _____.
- הפקת השמן מהפירות שלי נעשית ב _____ שם מועכים אותם תחת אבנים כבדות או היום במכונה.
- בסיפור נח והמבול, היונה מביאה _____ שלי לתיבה וזה סימן שהמים יורדים, לכן אני סמל ל _____.
- אני מופיע גם בסמל המדינה לצד ה _____.

מנורה, בית-בד, שמן, ענף, מלכים, סתיו, שלום, מסיק

תמר

- אני עץ גבוה, ויכול להתקיים גם ב _____ ובמקומות חמים.
- לעץ שלי קוראים _____ ואת הענפים שלי מכנים גם _____.
- אני לא מופיע בשמי בפסוק שבעת המינים אלא במה שהפיקו מפירותי _____.
- אני היחיד משבעת המינים שמופיע גם בארבעת המינים בחג _____, שם מופיע הענף החדש שלי ה _____.
- הפרי שלי מבשיל בסתיו, ולקטיף הפרי שלי קוראים _____.

לולב, דקל, כפות, דבש, מדבר, גדיד, סוכות

שיעור 2 – ארץ זבת חלב – שבועות ומאכלי חלב

מטרות

- הכרת ההסברים למנהג אכילת מאכלי חלב והבנת המשמעויות הסמליות של חלב.
- הכרות עם תהליכים מרכזיים ביצירת מוצרי חלב.
- התנסות בהכנת מאכלי חלב.

מהלך

- נשאל: מה המאכל הכי טעים בשבועות לדעתכם? נסו לשער מדוע אוכלים מאכלי חלב בשבועות?
- הסברים שונים למנהג אכילת מאכלי חלב: נתחלק לקבוצות. כל קבוצה תקבל פסוק או משפט הקשור למנהג. נבקש להבין את המשפט, ולכתוב כיצד ההסבר קשור לחג השבועות.

	פסוק / הסבר
1	בספר שיר השירים נמשלה התורה לחלב ודבש, וכך כתוב: נָפֶת תִּטְפְּנָה שְׁפִתַיִךְ פֶּלֶה דָבַשׁ וְחֵלֶב תִּחַת לְשׁוֹנֶךָ וְרִיחַ שְׁלֵמִיךָ כְּרִיחַ לְבָנוֹן: זכר לחלב שינק משה משדי אישה עבריה.
2	בספר במדבר נאמר במצוות הביכורים: וּבְיוֹם הַבִּכּוּרִים בְּהַקְרִיבְכֶם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַיהוָה בְּשִׁבְעֵתֵיכֶם מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מְלֹאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ. (ראשי תיבות – מחל"ב)
3	במעמד הר סיני צוו בני ישראל לאכול בשר כשר, ולא היו להם כלים כשרים ולכן אכלו מאכלי חלב.
4	חלב בגימטריה שווה ארבעים. כנגד ארבעים יום וארבעים לילה ששהה משה על הר סיני. $40=2+30+8$. $2=ב$ $30=ל$ $8=ח$
5	בטקס הבאת הביכורים (שלא נעשה דווקא בחג השבועות, אבל מתחיל בו) האיכר אומר את "מקרא ביכורים", שהוא קיצור סיפור יציאת מצרים שמסתיים בפסוק: וַיִּבְאֲנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיִּתֵּן לָנוּ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶרֶץ זֵבֶת חֵלֶב וּדְבַשׁ:
6	נוהגים לאכול שני תבשילים: אחד של חלב ומאוחר יותר אחד של בשר, שהם זכר לקרבן פסח ולקרבן חגיגה, ולכל אחד מהתבשילים לחם משלו כנגד שני הלחם שהקריבו ביום הביכורים.
7	

- נבקש מכל קבוצה להסביר לכיתה את ההסבר עליו למדה והקשרו לחג, ונכתוב על הלוח.
- חידון: נציג על הלוח את הטבלה המצורפת, ונבקש להתאים את תהליך הייצור למוצר החלב. לאחר שהתלמידים יתנסו, נסביר את התהליכים השונים.

מוצר חלב	תהליך ייצור
1. שוקו	א. ערבוב חלב עם קקאו וסוכר
2. יוגורט	ב. תסיסה של החלב ע"י חיידקים מיוחדים, שיוצרים החמצה.
3. שמנת	ג. הפרדת החלק השומני של החלב שצף למעלה.
4. קצפת	ד. הקצפת שמנת עם אחוזי שומן גבוהים והכנסת בועות אוויר.
5. ריבת חלב	ה. בישול חלב/ שמנת עם סוכר.
6. חמאה	ו. ניעור שמנת עד להפרדת הנוזלים מהשומן.

• **התנסות בהכנת מוצרי חלב בכיתה (חלופות):**

1. חמאה – שמים שמנת עם אחוזי שומן גבוהים לבקבוק פלסטיק קטן. ניתן להוסיף מלח או תבלינים, ומנערים עד להתקשות. כשהחמאה מתקשה חותכים את הבקבוק ומוציאים את החמאה.
2. ריבת חלב – מבשלים שמנת עם סוכר על אש נמוכה עד שהשמנת מסמיכה ומקבלת גוון צהבהב.
3. לבנה – לוקחים גבינה לבנה, אפשר גבינה שפג תוקפה והחלה להחמיץ, ושמים בחיתול בד תולים למשך כמה שעות מעל כיור עד ליציאת נוזלים. מערבבים מלח ותבלינים. שמים מעל שמן זית.

